

Co-operative Initiatives of UNESCO and EU for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage

Miglena Ivanova

Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at the Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

Abstract: Both UNESCO and EU have their own understandings, priorities, practices and politics related to the safeguarding of cultural heritage and of the safeguarding of intangible cultural heritage (ICH) in particular. Nevertheless, recently one could not but mention the notable increase of the number of their co-operative initiative to these ends. The paper discusses some of them that are related to the ICH. Special attention is paid to the co-operative efforts for the promotion of ICH among the widest possible audiences and in particular among children and teenagers.

Keywords: ICH, Safeguarding, UNESCO, EU

Съвместни инициативи на ЮНЕСКО и ЕС за опазване на нематериално културно наследство

Миглена Иванова

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българска академия на науките, България

Резюме: Както ЮНЕСКО, така и ЕС има свои собствени разбирания, приоритети, практики и политики за опазване на културното наследство и в частност на нематериалното културно наследство (НКН). През последните години прави впечатление нарастването на броя на общите им инициативи в тази посока. Обект на разглеждане в настоящия доклад са тези от тях, които засягат НКН. Специално внимание се обръща на съвместните усилия за популяризирането на НКН сред най-широките слоеве на населението и особено сред децата и тийнейджърите.

Ключови думи: НКН, опазване, ЮНЕСКО, ЕС

Въведение

В последните години се наблюдава нарастване на броя на съвместните проекти на ЮНЕСКО и ЕС в сферата на нематериалното културно наследство (НКН), но те все още са сравнително малко на брой. Подобно обстоятелство едва ли трябва да буди учудване, при положение, че всяка една от двете организации има свои собствени разбирания, приоритети, практики и политики, свързани с НКН (Ivanova, 2013). Тези съвместни проекти предлагат сравнително добра възможност за запознаване с редица форми за популяризиране на нематериалното културно

наследство в образователна среда, поради което са обект на разглеждане в настоящата статия като част от работата ми по проект „Политики за опазване и социализиране на (нематериално и движимо) културно наследство“ на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките, с ръководител чл.-кор. проф. д. изк. Мила Сантова, осъществен в рамките на по-големия проект „Изграждане и развитие на център за върхови постижения Наследство БГ“ (BG05M2OP001-1.001-0001; 2019 – 2022 г.).

Една от основните цели на проекта „Политики за опазване и социализиране на (нематериално и движимо) културно наследство“ е изследването на взаимодействието на широката общественост с културното наследство – най-вече по отношение на децата и младите хора в различни по тип образователни и културни институции. Освен изпълнението на изследователските задачи, се предвижда да се подготви и богато илюстриран обучителен пакет. Поради това тук ще разгледам особеностите на съвместните проекти на ЮНЕСКО и ЕС не по принцип, а дотолкова, доколкото те са от непосредствен интерес във връзка с работата ми по вече упоменатия проект – т. е. във фокуса на внимание ще е проучването на съдържащата се в тях информация за практики на популяризирането на НКН сред деца и тийнейджъри, предимно в сферата на формалното и неформалното образование.

Изложение на изследването

Добрите практики на популяризиране на НКН в тези възрастови групи са високо ценени, но и доста рядко срещани. Наличието им в съвместните проекти на ЮНЕСКО и ЕС е естествено, поради това, че популяризирането на културното наследство в сферата на образованието е сред приоритетите в политиките и на двете организации. В частност определени, свързани с него постулати, присъстват в Член 14 на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство и в Параграф 107 на Оперативните директиви към нея, касаещи приложението на Конвенцията на национално ниво (Blake, 2006), (Blake, 2020), (Jagielska-Burduk et al., 2021). От друга страна, в рамките на ЕС както културните, така и образователните политики имат субсидиарен характер, което по принцип не е пречка за подпомагането им от различните програми на ЕС (Jagielska-Burduk, 2019). Би следвало да се отбележи обаче, че през първото десетилетие след влизането през 2006 г. в сила на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, реализацията на съвместни проекти на ЮНЕСКО и ЕС в сферата на НКН върви доста трудно. Повратна в това отношение е 2018 г., която ЕС обявява за година на културното наследство. Именно през тази година, а и след това, в ЕС значително се активизира интересът към културното наследство и към неговото подпомагане. Ръст бележат също така съвместните проекти с ЮНЕСКО в областта на НКН. До сега те са анализирани частично, главно в контекста на политиките на ЕС в сферата на НКН (Lixinski, 2010), (Schreiber, 2019).

Нямам възможност тук да разгледам всички подобни проекти. Поради това избрах да представя по-изчерпателно само два от тях, които илюстрират добре посочените по-горе тенденции и съдържат примери за добри практики. Първият носи названието „Средиземноморско културно наследство“ (известен е също така и с акронима си MedLiHer¹). Той е показателен за съвместното сътрудничество на ЮНЕСКО и ЕС в областта на НКН в по-ранния период. За разлика от него, вторият проект се осъществява непосредствено след 2018 г. и е с емблематичното заглавие „2018 г. – европейска година на културното наследство. Ангажиране на младежта за една приобщаваща и устойчива Европа“² и илюстрира добре тенденциите в по-късния период. И двата проекта визират богато разнообразие от форми на образование на деца и тийнейджъри: 1. информално образование (т.е. учене в неформална среда непосредствено в процеса на създаване на НКН), чрез което се предават различните свързани с НКН умения от едно поколение на друго например в рамките на семейството; 2) формално обучение в училищна среда: най-вече при популяризирането на НКН сред широката детска и тийнейджърска публика; 3) неформалното образование (структурирано образование, което се осъществява извън училището): например от някои неправителствени организации³. Наред с това съществуват примери за богато разнообразие на форми на преливане и взаимно обогатяване на основните разновидности.

Обучението в неформална среда (най-често от майка на дъщеря, от баща на син или през поколение, да кажем от баба на внуче) е пътят, по който НКН и свързаните с него знания, умения и опит са се предавали от поколение на поколение в миналото. Това продължава да се случва и до днес. Поради редица причини, сред които промените в семейните модели, миграцията, сериозната депопулация в определени населени места и т.н., то обаче става все по-трудно. Ролята на формалното и неформалното образование е все по-значима, както като средство за стимулиране на мотивацията за информално обучение, така и за да могат децата и младите хора да се запознаят отблизо с НКН, за да се научат да го ценят по достойнство. Затова на популяризирането на НКН в тези две сфери се отделя много сериозно внимание. Сравнението на двата проекта, които съм избрала да представя, ще покаже как тази тематика започва се разработва детайлно и в съвместните проекти на ЮНЕСКО и ЕС.

Както вече казах, първият проект, на който ще се спира е MedLiHer със срок на действие от 1 януари 2009 до 1 януари 2013 и с бюджет от близо 1 400 000 евро, по-голямата част от които предоставени от ЕС по програма Euromed Heritage 4, действаща в периода 2008-2012 г. и насочена към сътрудничество със страните от средиземноморския район, разположени в близост до ЕС. Бенефициенти по проекта са в частност Египет, Йордания, Ливан и Сирия, а подборът именно на тези страни е

¹ MedLiHer – съкращение от английското название на проекта “Mediterranean Living Heritage”.

² На английски заглавието на проекта гласи: 2018 European Year of Cultural Heritage: Engaging youth for an inclusive and sustainable Europe.

³ За понятията информално, формално и неформално образование по принцип, както и за сравнително слабата популярност на термина информално образование у нас, но не и в чуждоезичната литература вж. по подробно (Jelyazkova-Teva, 2011).

продиктуван от факта, че централата на ЮНЕСКО по онова време няма достатъчно информация за опазването на НКН в тях. Отделно, в MedLiHer с експертиза участва и Франция, чиято роля е подпомагаща, а не на пряк бенефициент. Целта е да се изгради национален капацитет в четирите средиземноморски страни чрез обучителни семинари и да се стимулира участието им в международните механизми за прилагане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство (MedLiHer - Safeguarding..., n. d.).

На първия етап от реализация на MedLiHer се осъществява т. нар. needs assessment – стандартно структурирано оценяване от външни (в случая френски) експерти на приложението на Конвенцията на национално ниво в страните бенефициенти; На втори етап резултатите се обсъждат, дават се препоръки от страна на ЮНЕСКО, след което на третия етап се финансира по един пилотен проект от всяка страна (по принцип такъв за идентифициране на НКН в определен регион или група и за напрана на негов/неин регистър на НКН), при което целта е да се илюстрира как на практика да се използват новопридобитите знания и умения. След края на първия етап работата в Сирия се преустановява поради влошаването на обстановката в страната и продължава само в останалите три страни (Phase I..., n. d.).

За втория и третия етап на проекта е публикувана изключително оскъдна информация. На сайта на конвенцията за нематериално културно наследство могат да се открият т.нар. needs assessments, направени на първия етап (Meetings and Workshops..., n. d.). В тях за всяка една от четирите държави систематично се документира популяризирането на НКН сред децата и младежите във формална образователна среда. Обръща се значително внимание и на неформални форми на обучение: в музеи, организирани от различни неправителствени организации инициативи (например т. нар. пътуващ автобус за популяризиране на НКН, дни и вечери на НКН) и пр. В заключителните части и на четирите оценки се препоръчва всяка една от отделните държави да увеличи усилията си за популяризиране на НКН в училищна среда, а на Йордания, където това се осъществява предимно в частните, но не и в държавните училища, специално се препоръчва да инвестира повече в развитието на възможностите за популяризиране на НКН чрез обучението в държавните си училища (Meetings and Workshops..., n. d.).

Оценките са кратки и по правило не са придружени с много примери. Така по-скоро се поставят изисквания, отколкото да се предлага решение на проблемите. По важното според мен обаче е, че още в този ранен период, в рамките на MedLiHer, дори и в тези четири страни, където сравнително активно НКН се предава по неформален път, се предявява задължително изискването за активно популяризирането на НКН чрез формално и неформално образование, а това само по себе си говори, че на него се разчита много сериозно в процеса на популяризиране и донякъде дори на трансмисия на НКН.

Същите тези предизвикателства са адресирани значително по-добре във втория проект, който ще разгледам тук – „Ангажиране на младежта за една

приобщаваща и устойчива Европа.“ Той се осъществява в периода между 1 януари 2019 г. и 30 юни 2021 г. с общ бюджет от близо 340 000 USD. Бенефициенти в него са страни от ЕС, а основната цел е да се засилят връзките между младите хора, културното наследство и образованието, чрез работа в две основни направления: 1) провеждане на специален форум на младите професионалисти в областта на опазването на културното наследство, както в контекста на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на световното културно и природно наследство, така и в контекста на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство (именно този форум в хода на проекта слага началото на мрежата на младите специалисти в областта на опазването на културното наследство); 2) иновативно обучение на 10 двойки, състоящи се от ученик и учител, подбрани след конкурс в училищата, асоциираните към ЮНЕСКО (Engaging Youth..., n. d.), (2018 – European..., n. d.).

Особено интересна с оглед на моите цели е работата по второто направление: Първоначално двойките участват в специален уъркшоп във Виена по линия на глобалната стратегия на ЮНЕСКО, за изграждане на капацитети в областта на нематериалното културно наследство. След завръщането си у дома, обучените учител и ученик проучват примери от собственото си културно наследство и го популяризират в клас (по различни предмети като например математика, география, езиково обучение и т.н.). Междувременно в хода на реализацията на проекта се изготвят въпросник за снемане на нивото на познания за НКН на учители и ученици, практическо ръководство за обучение, филми, представящи работата на някои от двойките, кратки брошури, в които се представя същината на техните проекти и т.н. Организира се също така нарочен семинар за популяризиране на резултатите от работата по проекта (Engaging Youth..., n. d.).

Споделен е онлайн и опитът на двойките учител и ученик. Той дава детайлна информация за различните методи, с които те събират информация за НКН – от носителите като например асоциации, провеждащи традиционни местни карнавали; от собствените дядо и баба; или така да се каже от „всички“ доколкото, някои елементи на НКН, свързани с приготвянето на сладки за коледните празници са много широко популярни, и т. н. (Engaging Youth..., n. d.).

Обучението както на учителите, така и на учениците, подбрани да участват в проекта, следва основните принципи на глобалната стратегия на ЮНЕСКО за изграждане на капацитети в областта на прилагане на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство – снемане на ниво, обучение, ръководство (т.нар. toolkit) и насърчаване за прилагане на наученото в последващата практика. Ценното в случая е, че се работи с ученици и с техните учители, с което се стига пряко до тийнейджърската публика. Освен това в центъра на конкретния замисъл, е идеята отделната двойка учител и ученик да се запознае с определен елемент или с няколко елемента на НКН, като направи свое собствено проучване, чрез срещи с носители или по друг начин, след което да използва знанията си във връзка с този случай, за да обясни на класа природата на НКН, както и да предложи на

вниманието на учениците нови знания за него. Разработват се също креативни, свързани с конкретните случаи образователни инициативи за популяризиране на НКН в учебна среда. Голяма част от тези дейности са непосредствено вплетени в сферата на формалното образование. Наблюдават се и любопитни форми на преливане на информално, формално и неформално образование.

Заклучение

Предявените в по-ранните съвместни проекти на ЮНЕСКО и ЕС специални изисквания за влагане на повече усилия в популяризиране на НКН, чрез формално образование, са показателни за това, че то се възприема като задача с ключова роля в опазването на нематериалното културно наследство. Не може да не се отбележи, че на по-късния етап от реализацията на подобни проекти въвеждането на специални обучителни модули в рамките на глобалната стратегия на ЮНЕСКО за изграждане на капацитети, подготовката на нарочни помагала, както и прякото споделяне на добри практики за съчетаване на форми на информално, формално и неформално образование в тази сфера, свидетелства, че изискванията пред популяризирането на НКН сред децата и тийнейджърите са издигнати на ново, по-високо ниво. Вече се предлагат и конкретни модели за действие. Поради това може да се каже, че съвместните проекти на ЕС и ЮНЕСКО в последните години не само бележат количествено увеличение, но и обръщат специално внимание на редица предизвикателства, отнасящи се до популяризирането на НКН в образователната среда.

Благодарности

Съкратен вариант на текста беше представен като доклад на Осмата международна научна конференция „Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация“ (KIN2022), организирана от Института по математика и информатика при Българската академия на науките, Факултета по изобразително изкуство при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките, Европейската асоциация на фолклорните фестивали, Съюза на учените в България – клон Велико Търново, „Царевград Търнов“ ЕООД и Община Велико Търново, Велико Търново, 12-16 Април 2022 г. Бих искала да благодаря на организаторите за възможността да представя доклада си по време на конференцията.

Научна литература

- Blake, J. (2020).** Article 14: Education, awareness-raising and capacity-building, The 2003 UNESCO Intangible Heritage Convention: A Commentary, ISBN 978-0-19-882478-7, Publisher: Oxford University Press, Oxford, UK, 2020.
- Blake, J. (2006).** Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, ISBN 978-1-903987-09-4, Publisher: Institute of Art and Law, Leicester, UK, 2006.
- Engaging Youth for an Inclusive and Sustainable Europe. (n. d.).** <https://ich.unesco.org/en/engaging-youth-for-an-inclusive-and-sustainable-europe-01051> (viewed at 30.04.2022).
- Ivanova, M. (2013).** Нематериално културно наследство и общоевропейски културни политики (in Bulgarian), *Balgarski folklor*, volume 39, issue 1, ISSN 0323-9861, Publisher: Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria, 2013, pp. 7-14 [Иванова, М. (2013). Нематериално наследство и общоевропейски културни политики, *Български фолклор*, том 39, брой 1, ISSN 0323-9861, Издател: Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките, София, България, 2013, стр. 07-14].
- Jagielska-Burduk, A. (2019).** Cultural heritage, education and research in the European Union, *Cultural Heritage in the European Union. Studies in Intercultural Human Rights*, volume 9, ISBN: 978-90-04-36534-6, Publisher: Brill Nijhoff, Leiden, Netherlands and Boston, USA, 2019, pp. 241-265.
- Jagielska-Burduk, A., Pszczyński, M., Stec, P. (2021).** Cultural heritage education in UNESCO cultural conventions, *Sustainability*, volume 13, issue 6 (3548), ISSN: 2071-1050, Publisher: MDPI, Basel, Switzerland, 2021, DOI: doi.org/10.3390/su13063548.
- Jelyazkova-Teya, T. (2011).** Многото образи на информалното образование (in Bulgarian), *Mногообразие в единството*, volume 2, ISSN 1314-0825, Publisher: NBU, Sofia, Bulgaria, 2011, pp. 103-109 [Иванова, М. Многото образи на информалното образование, *Многообразие в единството*, том 2, издател: НБУ, София, 2011, 103-109].
- Lixinski, L. (2010).** The Future of the EU Cultural Policy in the Protection of Intangible Cultural Heritage. *The Prague Yearbook of Comparative Law* 2009, ISBN: 978-80-254-6551-6, Publisher: The Prague Centre for International and Comparative Law, Prague, the Czech Republic, 2010, pp. 119-139.
- Meetings and Workshops [MedLiHer] (n. d.).** <https://ich.unesco.org/en/meetings-and-workshops-00232> (viewed at 30.04.2022).
- MedLiHer - Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in the Mediterranean Partner Countries. (n. d.).** <https://ich.unesco.org/en/projects/medliher-safeguarding-of-intangible-cultural-heritage-in-the-mediterranean-partner-countries-00155> (viewed at 30.04.2022).
- Phase I - Assessments on the state of safeguarding intangible cultural heritage in Egypt, Jordan, Lebanon and Syria. (n. d.).** <https://ich.unesco.org/en/national-assessments-00271> (viewed at 30.04.2022).
- Schreiber, H. (2019).** Intangible cultural heritage, Europe, and the EU: dangerous liaisons?, *Cultural Heritage in the European Union. Studies in Intercultural Human Rights*, volume 9,

Publisher: Brill Nijhoff, Leiden, Netherlands and Boston, USA, 2019, ISBN: 978-90-04-36534-6, 324-364.

2018 – European Year of Cultural Heritage: Engaging youth for an inclusive and sustainable Europe. (n. d.). <https://ich.unesco.org/en/projects/2018-european-year-of-cultural-heritage-engaging-youth-for-an-inclusive-and-sustainable-europe-00422> (viewed at 30.04.2022)

Miglena Ivanova

Institute of Ethnology and Folklore Studies – Bulgarian Academy of Sciences,
Block 6 Georgi Bonchev Str., Sofia 1113, Bulgaria

 0000-0003-3896-9135

miglenadi@gmail.com

Миглена Иванова

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей –
Българска академия на науките,
ул. Георги Бончев, бл. 6, София 1113, България

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 05 May 2022

Accepted: 13 June 2022

Published: 30 June 2022

DOI: www.doi.org/10.55630/KINJ.2022.080108

KIN Journal, 2022, Volume 08, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov
Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков
проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev
Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova
Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев
ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова
Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2022

© Редколегия, Авторски колектив, 2022

Published by

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038